

YTTRANDE

Datum
2025-06-16

Dnr
R 39-2025

1 (2)

Justitieombudsmannen
Thomas Norling

Regeringskansliet
Socialdepartementet

Yttrande över promemorian Administrativa sanktioner i socialförsäkringen (Ds 2025:8)

(S2025/00568)

Riksdagens ombudsmän (JO) har beretts tillfälle att lämna synpunkter på den rubricerade promemorian.

Inledningsvis kan konstateras att förslagen i huvudsak är väl analyserade och väl avvägda.

Jag har tidigare framfört synpunkter på de betänkanden som utredningen hänvisar till, SOU 2022:37 och SOU 2023:52. Flera av dessa synpunkter har beaktats. De förslag som nu lämnas angående sanktionsavgifter föranleder inga synpunkter utifrån de aspekter som JO har att beakta. När det gäller förslagen om avstängning från en förmån vill jag emellertid framföra följande.

Beslut om avstängning

Utredningen föreslår att Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten ska få möjlighet att stänga av en enskild från en viss förmån när han eller hon medvetet eller av grov vårdslöshet lämnat oriktiga eller vilseledande uppgifter (avsnitt 3.5). Avstängning är, som utredningen också framhåller, en mycket kraftfull åtgärd från det allmännas sida och måste därför omgärdas av starka rättssäkerhetsgarantier. Överväganden av det slag som krävs för att ta ställning till om felaktiga eller vilseledande uppgifter har lämnats medvetet eller av grov vårdslöshet förutsätter, utöver kunskaper, i regel gedigen erfarenhet av liknande juridiskt arbete. Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten gör i dag motsvarande överväganden vid indragning av förmåner med stöd av 110 kap. 52 § socialförsäkringsbalken. Det handlar då om att det kommit fram att den försäkrade, p.g.a. ett oriktigt uppgiftslämnande eller en underlåten anmälan om ändrade förhållanden, inte uppfyller förutsättningarna för förmånen, åtminstone inte i den utsträckning som beviljats. Ett beslut om avstängning är mer ingripande eftersom det innebär att den enskilde inte kan beviljas en förmån som han eller hon behöver och annars skulle ha varit berättigad till. Avstängningar av det här slaget har i hög grad straffrättslig karaktär och bestämmandet av hur lång tid som avstängningen ska gälla kräver

noggranna överväganden av ett slag som är nytt för Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten. Myndigheternas nuvarande möjligheter att besluta om indragning eller nedsättning av förmåner kan alltså inte likställas med de befogenheter som utredningen föreslår. I promemorian saknas dessutom en närmare analys av om det behövs tydligare regler om bestämmandet av avstängningstider eller om det över huvud taget är lämpligt att myndigheter – i stället för en allmän förvaltningsdomstol – fattar beslut av det här slaget. Jag har då i åtanke att utgångspunkten måste vara att regelverken om avstängning kommer att utformas på i huvudsak samma sätt beträffande de övriga myndigheter som berörs av kommande betänkanden.

Det förekommer dock redan i dag att myndigheter och arbetslöshetskassor fattar olika slags beslut om avstängningar som har direkt betydelse för den enskildes försörjning. Det gäller t.ex. avstängning enligt högskoleförordningen (1993:100) som innebär att studenten inte får studiemedel från Centrala studiestödsnämnden så länge avstängningen varar och avstängning från arbetslöshetsförsäkringen. Enligt 43, 43 a och 43 b §§ lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring ska en arbetssökande under vissa omständigheter stängas av från ersättning. I bestämmelserna anges tydligt vid vilka situationer avstängning kan bli aktuell och hur långvarig avstängning respektive försummelse medför. En annan jämförelse är studenter som enligt 10 kap. 2 § högskoleförordningen kan bli avstängda från studier, och därmed från studiemedel, i sex veckor till sex månader. Enligt 10 kap. 3 och 4 §§ samma förordning ska sådana beslut fattas av högskolans disciplinnämnd i vilken en av ledamöterna ska vara eller ha varit ordinarie domare.

I det fortsatta lagstiftningsarbetet bör det enligt min mening övervägas om avstängningsbeslut i stället borde fattas av allmän förvaltningsdomstol eller om det åtminstone bör anges tydligare hur lång avstängningstiden ska vara vid olika försummelser från den enskildes sida.

Synpunkter på lagtexten

I den föreslagna regeln i 108 a kap. 5 § tredje stycket socialförsäkringsbalken anges att om det är oskäligt att ta ut en sanktionsavgift med minimibeloppet ska avgiften sättas ned helt. Eftersom lägsta möjliga avgift är 4 procent av prisbasbeloppet, vilket anges i 4 §, framgår det redan av den bestämmelsen att det inte är möjligt att ta ut en lägre avgift än minimibeloppet. Om minimibeloppet bedöms vara oskäligt högt måste det således anses självklart att avgiften då inte kan tas ut. För att inte tynga lagtexten i onödan föreslår jag att det angivna tredje stycket stryks.

Yttrandet har beslutats av JO Thomas Norling. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Seniora rättssakkunniga Sofia Lönnberg har föredragit ärendet och byråchefen Anneli Svensson har deltagit i beredningen.